

Ghettoer og anti-ghettoer

En diagnostik af den nye urbane fattigdom

Loïc Wacquant

- i korrespondance med:

Troels Schultz Larsen

Ph.d.-stipendiat, Institut for Samfund og Globalisering, RUC

Det følgende tager sit udgangspunkt i Caroline Keves interview med Loïc Wacquant i magasinet 'Debate' (Argentina, juli 2007).¹ Interviewet affødte flere spørgsmål fra min side rettet til Loïc Wacquant og førte til en korrespondance via e-mail. Herved udviklede det oprindelige interview sig til en "samtale", der fik sin endelige form i december 2007. Samtalens omdrejningspunkt er en diskussion af Wacquants seneste bog *Urban Outcasts* (Wacquant 2007). Samtidig relaterer bogen til to af Wacquants tidligere bøger *Punishing the Poor* (Punir les Pauvres (2004)) og *The Two Faces of the Ghetto* (Das Janusgesicht des Ghetto (2006)). Disse tre bøger udgør i realiteten en trilogi – om end ikke i traditionel forstand. Meget kort kan *Urban Outcasts* beskrives som en diagnostik af den nye urbane fattigdom (avancerede marginalisering) i den første verden. Diagnostikken baseres på en metodologisk komparation mellem den sorte amerikanske ghetto og den franske urbane periferi (De tidlige arbejderkvarterer – *banlieus* – der blev "verdensberømte" for optøjerne i november 2005). Den anden bog i "trilogien", *Punishing the Poor*, beskriver fremkomsten og udviklingen af et nyt urbant og politisk regime i USA og den efterfølgende globale spredning af dette regime. Et regime der som respons mod den avancerede marginalisering, foretager en sammensmeltning af "workfare" og "prisonfare" for at fastholde eller genetablerer

¹ Loïc Wacquant er født i 1960 i Sydfrankrig og er i dag professor ved University of California-Berkeley og forsker ved Centre de sociologie européenne-Paris. Han har skrevet en række bøger og over 100 videnskabelige artikler om urban ulighed, etnisk og racemæssig dominansforhold, straffe staten, kropsliggørelse og social teori, hans arbejder er oversat til et dusin sprog og udgivet i over 20 lande. Blandt hans seneste bøger kan bl.a. fremhæves *Les Prisons de la misère* (Raisons d'agir Editions 1999, under udgivelse som *De fattiges fængsler* ved Socialpolitisk Forlag 2008), *Body and Soul: Notebooks of an Apprentice Boxer* (Oxford University Press, 2004) og *Pierre Bourdieu and Democratic Politics: The Mystery of the Ministry* (Polity Press, 2005).

kontrollen med de forarmede og forsømte byområder. Den tredje bog, *The Two Faces of the Ghetto*, bygger teoretisk og empirisk bro mellem de to første bøger gennem en dissektion af de to kontroversielle spørgsmål: *hvad er en ghetto?* (afklaring af forskellene mellem den jødiske ghetto i renæssance Europa, den sorte ghetto i de amerikanske storbyer, Burakuminerne i Japan og de forsømte og forarmede boligområder i den europæiske urbane periferi) og: *hvorfor er de marginaliserede og stigmatiserede fraktioner af den tidligere arbejderklasse blevet målet for en række nye "fængslende" politikker?* På denne måde kan "trilogien" opfattes som en *sociologisk og metodologisk brikolage*, hvor hver bog er et selvstændigt bidrag til at anskueliggøre, hvorledes samspillet mellem forskellige sociale institutioner faciliterer den neo-liberale revolution i praksis i et specifikt socialt rum.

I din seneste bog *Urban Outcasts* foretager du en metodisk komparation mellem udviklingen af den sorte amerikanske ghetto og den franske urbane periferi eller *banlieu* over de sidste tre årtier. Hvorfor kastede du dig ud i denne store opgave, og hvorledes bidrager denne komparation til at afdække og anskueliggøre forandringerne af fattigdommen i byen?

Loïc Wacquant: Denne bog er affødt af to chok: et personligt og et politisk. Det personlige chok var min personlige oplevelse af den sorte amerikanske ghetto – eller hvad der er tilbage af den – da jeg flyttede til udkanten af *South Side* i Chicago, hvor jeg boede i seks år. Da jeg ankom, blev jeg forfærdet over intensiteten af den urbane trøstesløshed, den racemæssige segregering, de sociale afsavn, den offentlige forsømmelse og ikke mindst kriminaliteten og volden på gaden. Alle disse faktorer var koncentreret i dette *terra non grata*, der var frygtet og afskyet og som blev rakkert ned af en masse udenforstående, som journalister, politikere og en hel del forskere.

Det politiske chok var forårsaget af udbredelsen af en moralsk panik omkring ghettificeringen i Frankrig og stor del af Vesteuropa. I begyndelsen af halvfemserne blev medierne, politikkerne og en ikke ubetydelig del forskere overbevist om, at en række tidligere arbejderkvarterer i den urbane periferi var ved at blive til "ghettoer" efter amerikansk forbillede – de var kendetegnet ved øgede etniske modsætningsforhold, øget segregering og omsiggribende kriminalitet. Således blev den offentlige debat og de statslige politikker henholdsvis reorienterede og reorganiserede mod udbredelsen af disse såkaldte "ghettoer".

Bringer du disse to chok sammen, har du de spørgsmål, der ansporede min forskning i det følgende årti: *er den amerikanske ghetto og de tidligere europæiske arbejderkvarterer med en koncentration af immigranter og flygtninge konvergerende, og hvis ikke, hvad sker der så med dem? Og hvad er mekanismerne bag deres transformation?* For at besvare disse spørgsmål, indsamlede jeg statistiske data og udførte et stort feltarbejde i et forsømt og forarmet kvarter i Chicagos "sorte bælte" og i et deindustrialiseret tidligere arbejderkvarter i Paris' "røde bælte" i den urbane periferi mellem Roissy lufthavnen og selve Paris. Samtidig dekonstruerede jeg disse områders historie, fordi det er ikke muligt at forstå hvad der skete i disse områder "på vej ned" i halvfemserne uden at inddrage hele paletten af det tyvende århundredes forandringer; fra industrialiseringen og den Keynesianske stats guldalder til deres forvitring.

Hvad skete der så med det amerikanske "sorte bælte" og det franske "røde bælte": er de konvergerende?

Loïc Wacquant: På den amerikanske side viser jeg, at efter tressernes opstande kollapsede den sorte ghetto, på grund af det tidsmæssige sammenfald mellem markedsøkonomisk tilbagegang og tilbagerulningen af socialstaten. Resultatet var en ny urban form, jeg kalder *Hyperghettoen*. Hyperghettoen er kendetegnet ved en dobbelt eksklusion på basis af henholdsvis race og klasse. Samtidig forstærkes denne race- og klassemæssige eksklusion af statslige politikker, der på den ene side implementerede en tilbagetrækning af velfærdsstaten og negligerede udviklingen i byens "nederste" områder. Så når vi taler om den amerikanske ghetto må vi foretage en radikal historisering, således at den "kollektive ghetto" fra halvtressernes USA ikke må forveksles med dens afkom ved årtusindskiftet. Den kollektive ghetto var en parallel-verden "en sort by i den hvide by", som de afroamerikanske sociologer St. Clair Drake og Horace Cayton formulerede det i deres mesterværk *Black Metropolis* (Drake og Cayton 1945). Den kollektive ghetto fungerede som et reservoir af ufaglært arbejdskraft og dens net af organisationer og institutioner virkede som en buffer mod den hvide dominans. Men med deindustrialiseringen og skiftet til den finansielle kapitalisme er hyperghettoen uden nogen økonomisk funktion og er frataget sine kollektive organiseringer, som er blevet erstattet med statslige institutioner af social kontrol. Hyperghettoen er et rått monument over ren eksklusion, et opbevaringssted for de stigmatiserede og overflødige dele af det sorte proletariat: de arbejdsløse, bistanndsmodtagerne, de kriminelle og deltagerne i den blomstrende "sorte" økonomi.

På den franske side viser det sig, at de dominerende medier og politiske opfattelser er fuldstændig forkerte: De tidligere arbejderkvarterer har undergået en proces af gradvis opløsning, der i realiteten har ført dem længere væk fra ghettoen. Forstået således at en ghetto er en etnisk set *homogen enklave*, der indeholder alle medlemmerne af en underordnet kategori og dens institutioner, og herved forhindres de i at sprede sig vilkårligt i byen. Omvendt er de forarmede og forsømte *banlieu*'er meget heterogene og er etnisk set blevet stadig mere blandede over de sidste tre årtier. De indeholder typisk en majoritet af franske statsborgere og immigranter fra en tyve-tredive lande. Den voksende tilstedeværelse af disse post-koloniale migranter i disse områder er resultatet af et *fald* i migranternes geografiske spredning. Tidligere var de var udelukket fra det sociale boligbyggeri og derfor væsentligt mere segregerede. Samtidig er der sket det, at de beboere der har formået at bevæge sig op ad den sociale rangstige i klassehierarkiet, via uddannelsessystemet, arbejdsmarkedet eller eget entreprenørskab, forlader områderne så hurtigt de får mulighed for det.

Endelig har det "røde bæltets" *banlieu*'er også mistet mange af sine lokale institutioner, der traditionelt havde tætte bånd til kommunistpartiet, og som tidligere organiserede områdernes socialliv omkring en triangulering mellem fabrikken, fagforeningen og boligområdet. En organisering af det sociale liv der gav beboerne en værdighed og en kollektiv stolthed over deres klasses tilhørsforhold og deres by. Områdernes nuværende etniske heterogenitet, afinstitutionalisering og manglende kapacitet til at skabe nye fælles kulturelle og sociale værdier gør disse områder til det modsatte af ghettoer: de er blevet *anti-ghettoer*.

Dette står i stærk kontrast til det billede, der tegnes af medierne, politikere fra både højre og venstre, og de aktivister der er aktive omkring immigration, etnicitet, integration og medborgerskab, særligt efter den bølge af optøjer der fejede hen over en række af de tidligere arbejderkvarterer over store dele af Frankrig i november 2005.

Loïc Wacquant: Ja det er en god illustration af den hovedrolle sociologien kan spille for den offentlige debat: gennem præcise begrebsliggørelser og systematiske observationer kan sociologien anskueliggøre hullerne – eller som i dette tilfælde afgrunden – mellem den fremherskende opfattelse og de sociale realiteter. I de franske byer er indvandrerne og deres børns boligmonstre blevet mere blandede og ikke mere segregerede. Deres sociale profil og deres muligheder er blevet mere lig de etniske franskmænds til trods for at de f.eks. har en højere arbejdsløshedsprocent. De er blevet og bliver stadig mere diffunderede ud i det sociale rum og ikke som det hævdes mere koncentrerede. Det er præcis, fordi de er blevet mere "integrerede" og fordi de er begyndt i højere grad at konkurrere om de kollektive goder, at de bliver set som en stadigt større trussel. Denne xenofobi har spredt sig særligt i de fraktioner af den franske arbejderklasse, der har oplevet eller er truet af en negativ social mobilitet.

Hvad områderne i storbyerne i Vesteuropa lider af er således ikke ghettificering, men opløsningen af den traditionelle arbejderklasse på grund af normaliseringen af "massearbejdsløsheden", udbredelsen af usikre korttids- og deltidsjobs samtidig med at der er sket en radikalisering af den offentlige debat. Resultatet er, at ghettificeringsdiskursen bliver en brik i den dæmonisering af de tidligere arbejderkvarterer, der er med til at svække dem socialt og marginalisere dem politisk.

Urban Outcasts demonstrerer hermed, at konvergenstesens mellem USA og Europa med den sorte ghetto som forbillede er empirisk forkert og en misvisende platform for politikudvikling. Herfra fortsætter bogen med at afdække fremkomsten af et nyt fattigdomsregime på begge sider af Atlanten. Et regime der er distinkt anderledes fra det regime, der var dominerende de foregående fem årtier, et regime der var forankret i et stabilt industrielt arbejdsmarked og den Keynesianske stats sikkerhedsnet. Denne nye *avancerede marginalisering* understøttes af fragmenteringen af arbejdskraften, reorganiseringen af velfærdspolitikken fra sikkerhed til markedstvang samt en generel genkomst af ulighed – med andre ord en ny form for marginalisering affødt af den neoliberale revolution. Men det betyder ikke, at der er tale om et overstået kapitel, dette er et billede på fremtiden. Den neoliberale revolution vil fortsætte og øge sit omfang i samme tempo som regeringerne i USA og Europa privatiserer offentlige goder, udliciterer offentlige serviceydelser på markedsvilkår og deregulerer stadig flere markeder. Men denne nye sociale realitet, der er affødt af knapheden på stabilt arbejde og statens ændrede rolle, tilsløres af den offentlige debats fokus på etnicitet, immigration, integration, diskrimination og multikulturalitet. Der hersker imidlertid ingen tvivl om at disse diskussioner omhandler *reelle* problemer, men de er *ikke* de drivende mekanismer bag marginaliseringen af Europas urbane periferi. Hvad værre er, den store opmærksomhed disse emner får, medfører at *det nye sociale spørgsmål* om det transformerede arbejde og dets konsekvenser for formationen af et nyt urbant proletariat for det 21. århundrede fortrænges.

I bogen beskriver og understreger du den udbredte opfattelse af en *kollektiv nedværdigelse* blandt de beboere, der er fastlåst i hyperghettoerne og banlieu'erne. Beboerne i "det sorte bælte" har mistet deres racemæssige stolthed mens deres modstykke i 'det røde bælte' har mistet deres klasse-mæssige stolthed. Denne kollektive nedværdigelse beskriver du som koblet direkte til områderne og på denne måde argumenterer du for, at hvad man kan betegne som en *territoriel stigmatisering*, er en ny dimension af den urbane marginalisering i både USA og Vesteuropa her ved indgangen til det 21. århundrede.

Loïc Wacquant: Ja i højeste grad, et af de mest karakteristiske kendetegn ved den avancerede marginalisering er den udbredte territorielle stigmatisering, der miskrediterer de beboere, der er fanget i forsømte og degraderede boligområder. I alle avancerede samfund, findes der et antal af byområder, der er blevet gjort til nationale symboler som er synonyme med alle byens dårligdomme: Clichy-sous-Bois i Frankrig (hvor november 2005 optøjerne startede), Moss Side i Manchester, England, Berlin-Neukölln i Tyskland, South Bronx i New York. Denne intensiverede stigmatisering af de ringeste boligområder i byens sociale hierarki er en direkte konsekvens af afro-amerikanernes svækkede position i det politiske felt i USA og af arbejderklassens ditto i Europa.

Når et boligområde over en bred kam opfattes som et Klondike, hvor kun byens bundfald vil kunne tolerere at bo og leve, når et boligområdes navn er synonym med forfald, kriminalitet og vold i den journalistiske og politiske debat, bliver denne territorielle nedværdigelse endnu en barriere oven i de stigmatiseringer der i forvejen følger af fattigdom og etnicitet (hhv. race i USA og kolonial oprindelse i Europa). Her trækker jeg på Erving Goffmanns og min mentor Pierre Bourdieus teorier for at fremhæve, hvorledes den offentlige nedgørelse, som plager disse områder, undergraver beboernes selvværd og svækker beboernes og områdernes social bånd. Som modtræk til den territorielle stigmatisering udvikles en række strategier af gensidig afstandtagen og udpegning af syndebugke; Beboerne trækker sig ind i familiens privatsfære, som værn mod byen og flytter fra området så snart de har mulighed for det. Disse symbolske selvopretholdelsesstrategier igangsætter en selvopfyldende profeti, hvor de negative repræsentationer af boligområdet ender med at producere præcis den kulturelle anomi og den sociale atomisering som disse repræsentationer hævder allerede var tilstede.

Territoriell stigmatisering underminerer således ikke alene den lokale kapacitet, der er nødvendig for at kunne formulere en kollektiv identifikation med området, også kapaciteten for kollektiv handlen blandt beboerne i de forsømte områder undermineres. Endvidere udløser den territorielle stigmatisering også en række fordomme og diskrimination blandt "outsidere" herunder blandt arbejdsgivere og bureaukratiet. De unge mænd fra La Coureuve, en stigmatiseret by i det røde bælte uden for Paris, hvor jeg studerede, beklagede sig konstant over, at de måtte skjule hvor de kom fra når de skulle søge arbejde, date piger eller tage på universitetet udenfor deres by, for at undgå alskens fordomme og negative reaktioner. Særligt fremhæver de politiets tendens til at behandle dem væsentligt mere hårdhændet, når betjentene fandt ud af, at de kom fra denne berygtede by, der betegnes som en "vild ghetto". På denne måde bliver en territoriell stigmatisering endnu en forhindring på vejen til socioøkonomisk integration og folkelig deltagelse for mange af disse mennesker.

Det er i denne sammenhæng værd at gøre opmærksom på, at de samme fænomener også gør sig gældende i Latinamerika, blandt beboerne i Brasiliens berygtede *favelas*, i Chiles *poblaciones*, og Argentinas *villas miserias*. Jeg tror at beboerne i Villa del Bajo Flores, La Cava eller Villa de Retiro i Argentina bedre end de fleste ved hvad "adressediskrimination" betyder. Dette territorielle stigma er koblet på de nederste dele af de argentinske byer af de samme årsager, som det er vævet ind i de amerikanske hyperghettoer og de europæiske anti-ghettoer: De udgør en koncentration af arbejdsløse, hjemløse, papirløse såvel som de nederste dele af det nye urbane proletariat der er beskæftiget i den deregulerede serviceøkonomi. Også her er tendensen, at byens elite eller "statsadel" bruger byen som et værn mod at skulle konfrontere de virkelige problemer, der er rodfæstet i arbejdets forandring.

Ud fra dette perspektiv, er det så en rimelig betragtning, at territorial stigmatisering også understøtter udviklingen af, hvad du andetsteds har betegnet som *straffestaten* (Wacquant 2001) og implementeringen af bl.a. *nul-tolerance* politikker, hvis globale spredning du analyserede i din forrige bog *De Fattiges Fængsler* (Wacquant 1999)?

Loïc Wacquant: *Inficerede* byområder tillader staten at gribe til en række aggressive politiske værktøjer, der skal genskabe eller sikre kontrollen med den avancerede marginalisering. Disse aggressive værktøjer, der under almindelige omstændigheder ville være svære at legitimere, antager i reglen en spredende eller indkapslende tilgang – i visse tilfælde begge dele samtidig. Spredningstilgangen retter sig imod at sprede de fattige i byen og derved genskabe kontrollen med de områder de traditionelt har beboet, under henvisning til at disse områder var eller er så problematiske, at de ikke stod til at redde. Eksempler på sådanne spredningstilgange ses tydeligst i de masse nedrivninger, der foretages af socialt boligbyggeri i hjertet af de historiske ghettoer i de amerikanske storbyer og i den urbane periferi i mange europæiske storbyer. Tusinder af lejeboliger er blevet destrueret natten over så at sige, og lejerne fordrevet til tilstødende kvarterer eller andre forarmede boligområder længere ude i periferien, alt sammen for at skabe illusionen om at "problemet er løst". Men at sprede byens fattige løser ingen problemer, det fortynder dem kun, det gør de fattige mere usynlige og derved mindre ømtålelige politisk set, men det giver hverken de fattige arbejde eller en synlig anerkendt social position.

Den anden tilgang for at håndtere den avancerede marginalisering tager det modsatte udgangspunkt: at koncentrere og fastholde den "uorden" der er afstedkommet ved fragmenteringen af arbejdet og destabiliseringen af de etniske (racemæssige eller nationale) enklaver ved politimæssigt at mandsopdække de forarmede boligområder, og ved at udbygge fængselssystemet til at kunne håndtere de "urolige elementer", der kronisk er eksilerede hertil. Denne *fængslende opbevaring* er typisk akkompagneret af socialpolitiske foranstaltninger, der under betegnelsen "workfare" har til hensigt at presse velfærdsmodtagerne væk fra offentlig forsørgelse og ud i de underbetalte dele af den deregulerede serviceøkonomi. I parentes skal det bemærkes, at jeg i min næste bog *Punishing the Poor* beskriver udviklingen af en række nye "fattigdomshåndterende" politikker i USA, der sammenføjer restriktive "workfare" politikker med ekspansive "prisonfare" politikker. Men grundlæggende er nul-tolerance politikken imidlertid selvmodsigende. At smide de arbejdsløse, de deltidsbeskæftigede og de småkriminelle bag tremmer fjerner dem kun endnu mere fra

arbejdsmarkedet og bevirker i stedet en yderligere destabilisering af de forarmede områder og deres beboere. Ved at indsætte politiet, domstolene og fængselsystemet for at modvirke marginalisering lægges der ikke alene ved på det bål, de skulle slukke, det er også ineffektivt og dyrt. På denne måde genindtræder vi i den negative spiral som Michel Foucault for længe siden fremhævede: At fængselsystemets fejlslagne forsøg på at løse samfundets marginaliserings problemer bliver legitimeringen for dets udvidelse. Hvad mere er, i Argentina og mange andre lande i Latinamerika, der har gennemgået årtiers autoritære styre i det tyvende århundrede, er politiet disponeret for vold og det juridiske system gennemsyret af uretfærdigheder. På denne måde bliver implementeringen af straffestaten *nedefra* det samme som at genindføre diktaturet – dog med den forskel at det er et diktatur for proletariatet. Det er i direkte modstrid med idealerne for det demokratiske medborgerskab, der i det mindste i teorien pårårber sig at være det styrende element for autoriteterne. Hvad staten bør bekæmpe er ikke symptomerne: *den kriminelle usikkerhed*, men årsagerne til den avancerede marginalisering: *den sociale usikkerhed*, som staten selv har bidraget til ved at agere nyttig idiot for det despotiske marked.

Referencer

- Drake, St. Clair & Cayton, Horace (1945): *Black Metropolis: A Study of Negro Life in a Northern City*. The University of Chicago Press, Chicago.
- Wacquant, Loïc (2007): *Urban Outcasts: A Comparative Sociology of Advanced Marginality*. Polity Press, Cambridge.
- Wacquant, Loïc (2006): *Das Janusgesichte des Ghettos*. Birkhauser Verlag, Berlin. Under engelsk oversættelse som Wacquant, Loïc (2008): *The Two Faces of the Ghetto*. Oxford University Press, Oxford.
- Wacquant, Loïc (2004): *Punir les Pauvres: Le nouveau gouvernement de l'insécurité sociale*. Agone, Paris. Under engelsk oversættelse som Wacquant, Loïc (2008): *Punishing the Poor: The New Government of Social Insecurity*. Duke University Press, Durham.
- Wacquant, Loïc (2001): The Advent of the Penal State Is Not a Destiny. *Social Justice*, vol. 28 nr. 3, side 81.
- Wacquant, Loïc (1999): *Les prisons de la misère*. Raisons d'agir Editions. Under dansk oversættelse som Wacquant, Loïc (2008): *De fattiges fængsler*. Socialpolitisk Forlag, København.